

ברכת נישואין

ויברכו את רבקה ויאמרו לה אחתנו את היי לאלפי רבבה ויירש זרעך את שער שנאיו: (בראשית, כג, ס)

הגמ' (כתובות ז, ב) אומרת מניין לברכת חתנים בעשרה שנאמר ויקח עשרה אנשים מזקני העיר ויאמר שבו פה, ורבי אבהו אמר מהכא במקלות ברכו אלקים ה' ממקור ישראל.

והקשו בתוס' שבמסכת כלה מייתי קרא דויברכו את רבקה (בראשית כד), ותירצו דהתם ברכת אירוסין והכא ברכת נישואין. וקשה שבמסכת כלה רבתי משמע שמדובר בברכת נישואין, וז"ל (א, א) כלה בלא ברכה אסורה לבעלה כנדה שלא טבלה, מה נדה שלא טבלה אסורה לבעלה, אף כלה בלא ברכה אסורה לבעלה. ואמר רבא באי זו ברכה אמרו, ברכת שבעה, ולא ברכת האירוסין. ובהלכה ב כתוב ומניין לברכת כלה מן התורה, שנאמר ויברכו את רבקה. משמע שמדובר על אותו ברכה שמוזכר בהלכה א דהיינו שבע ברכות, ובכ"ז נלמד מרבקה, ודברי תוס' צ"ע.

ובפרקי דרבי אליעזר (פרק טז) כתוב וז"ל וכחזן שהוא עומד ומברך לכלה בתוך חופתה, כן עמדו וברכו את רבקה אחותם ליצחק, שנאמר ויברכו את רבקה אחותם ויאמרו לה וכו', וכתב בביאור הרד"ל שמוכח מכאן שברכו ברכת נישואין, דאי בברכת אירוסין מאי שייטיה בחופה, שהאירוסין אינו ביחד עם הנישואין. ויש להוסיף שלשון הפדר"א שברכו אותה, וברכת אירוסין אינו אלא ברכת המצוה.

גדר ברכת חתנים

כתב הרמב"ם (אישות י, ג) וצריך לברך ברכת חתנים בבית החתן קודם הנישואין, והן שש ברכות ואלו הן וכו'. וכתב הב"י (אבה"ע סימן סב) והטעם מבואר משום דכל המצות מברך עליהן עובר לעשייתן (פסחים ז, ב). והר"ן (פסחים ד, א בדפי הרי"ף) כתב שנהגו לברך ברכת נישואין אחר שתכנס לחופה, לפי שאין ברכות הללו אלא ברכות תפילה ושבת, תדע שהרי מברכין אותן כל ז'. מוסיף הב"י שכן מבואר בדברי הבה"ג (ריש הל' כתובות). ודעת הרמב"ן (פסחים שם) כדעת הרמב"ם אבל לא מטעמיה, דכתב שאינו בכלל מה שאמרו כל המצות כולם מברך עליהם עובר לעשייתן, שהרי אלו ברכות השבת הן, אלא מפני שחופה ייחוד הוא ובעינין ראויה לביאה, וכלה בלא ברכה אסורה לבעלה.

שבע ברכות בשבעת ימי משתה

כתוב בשו"ע (אה"ע סב, ה) וז"ל מברכין ברכת חתנים בבית חתנים אחר ברכת המזון, בכל סעודה וסעודה שאוכלין שם, ואין מברכין ברכה זו לא עבדים ולא קטנים. מבואר בדבריו שדווקא בסעודה מברכים שבע ברכות.

ובאמת נחלקו בזה הראשונים האם אפשר לברכן מעיקר הדין גם בלי סעודה, רק שיתאספו לשם שמחה, או שצריך סעודה דווקא. דעת התוס' (פסחים קב, ב) והרמב"ם (הל' ברכות, ט) שאינו אלא בשעת סעודה. דהנה בסוגיא שם (פסחים שם) כתוב שאין עושין שני מצוות על כוס אחד, והביאו התוס' שיש נוהגין שלא לומר שבע ברכות על כוס ברכת המזון, אלא מביאין כוס אחר, אך רבינו משולם היה אומר הכל על כוס אחד, דלא דמי לברכת המזון וקידוש דתרי מילי נינהו,

אבל הכא חדא מלתא היא **דברכת המזון גורם לברכת נישואין**. אבל ברכת אירוסין ונישואין נהגו לומר על שתי כוסות, משום דרגילים זה בלא זה, כדאמרין (כתובות ז, ב) מברכין ברכת האירוסין בבית אירוסין וברכת חתנים בבית חתנים. ועוד דנהגו לקרות כתובה בינתים והוי הפסק, ולכך מתכוונים, ולכך צריך שני כוסות. וכן דעת הרמב"ם שברכת חתנים תלוי בסעודה, שכתב וז"ל בבית חתנים מברכין ברכת חתנים אחר ארבע ברכות אלו בכל סעודה וסעודה שאוכלים שם.

אולם הרמב"ן ור"ן (כתובות שם) ס"ל שאין צריך סעודה. וז"ל הרמב"ן (שם ח, א) ונהגו העם לברך ז' בששי בשבת שהוא יום ראשון לנישואין ובשבת כשבאין מבית הכנסת. ויש מי שאומר שטעות הוא בידם שלא נאמרו דברים הללו אלא בסעודה אחר ברכת המזון אבל לא בשעה שאין אוכלין, ומקצת החכמים מיחו ביד העם שלא לומר כן. אבל כתב הרמב"ן שאין ראוי לעשות כן שמנהגם זה תורה היא וכן עיקר, ומצינו במס' סופרים כלשון הזה, ונהגו רבותינו לומר בבקר ברכת חתנים על הכוס בעשרה, ופנים חדשות כל שבעה, **וכן בערב קודם סעודה**, אלמא קודם סעודה מברכין אותה.

אבל כתב הרמב"ן שעכשיו לא נהגו אלא בשעת סעודה, לפי שאין מתכנסין לשמח אותו אלא באותה שעה. אבל בששי בשבת ובשבת עצמה, לפי שהחתן יוצא מביהכ"נ ומפקין כלתא מחדרה ונכנסין לחופה, הם מברכין קודם סעודה שזו היא שמחה גדולה שמשמחין אותו העם. ואע"פ שבירכו בששי חוזרין ומברכין בשבת, וסומכין בכך שאי אפשר שלא יהא בשבת אחד שלא היה שם אתמול.

וכן דעת רב האי גאון הובא ברא"ש (כתובות פ"א ס' יד), וכ"כ בספר אורחות חיים (הלכות ברכת המזון אות נט) בשם הרשב"א שמברכין ברכת חתנים כל זמן שמתכנסין שם העם לשמוח החתן, בין בשעת אכילה בין שלא בשעת אכילה, והביא ראיה ממס' סופרים (הנ"ל), ומכאן שמכו לברך ברכת חתנים בשעת שחרית כשיוצאין מביהכ"נ לפי שיש שם אסיפת. ומטעם זה מברכין אותן גם כן בליל מוצ"ש על הכוס של הבדלה.

מתי מברכין בפה"ג

לפי הראשונים הסוברים שברכת חתנים קשור לברכה"מ מסביר הריטב"א המנהג לברך בורא פרי הגפן לפני השבע ברכות. עי"ש שיש מרבותינו בעלי התוס' שס"ל שאין לומר בפה"ג אלא לאחר גמר ברכת חתנים, דבכל ברכת המזון בפה"ג בסופה, ואחרים כתבו וזהו העיקר כי סמוך לברכת המזון אומר בפה"ג כדינו, ומסדר עליו ברכת חתנים ובפה"ג עולה לו לכאן ולכאן, ולא חשיב ברכת חתנים הפסק לברכת הנהנין כיון דכולהו מעין הכוס והוה ליה כיקנה"ז, וכתב שזה ודאי עיקר לפי המנהג שסוברים דברכת המזון וברכת חתנים חדא מילתא היא כיקנה"ז.

איזה סעודה

בשו"ת האלף לך שלמה (או"ח סימן צג) נשאל היכא שרק ג' מהחבורה נטלו ידיהם לפת, ושאר החבורה והחתן והכלה לא נטלו ידיהם לפת, והיו בתוכם פנים חדשות אשר לא נטלו ידיהם לפת רק אכלו מגדנות עם לחמניות שקורין פאנקיכען, (ומסתמא נזהרו מקביעות על ג' ביצים כדין השו"ע) האם יש לברך שבע ברכות. והשיב שאם החתן לא נטל ידיו אפילו היו כמה אנשים שנטלו ידיהם לפת לא יברכו ז' ברכות, כי אין זה סעודת נישואין, ואפילו בלילה הראשונה אחר החופה אם החתן לא נטל ידיו לברך עמהם ברכת המזון לא יברכו ז' ברכות, כי לא נקרא ברכת

נשואין אם החתן אינו סועד עמהם. אך אם החתן סועד עמהם נקרא ברכת נשואין, ואם ג' אכלו פת יברכו ברכת נשואין, אף אם שאר החבורה לא אכלו, וגם הפ"ח לא אכלו פת, כיון דעכ"פ החתן והכלה שמחים בבואם יברכו ברכת נשואין, ודי אם יושבים עמהם בחבורה אחת ונהנין קצת ממגדנות, ושמחים חתן וכלה בשבילם יברכו שבע ברכות. וכעין דבריו כתב הגאון מהר"מ אריק ז"ל בס' מנחת פתים (סי' סב ס"ה) שהביא מ"ש הזכור לאברהם (הובא לקמן), וכתב ע"ז שאפילו רק המיעוט אכלו פת כגון שלשה או יותר, ועכ"פ הרוב מן העשרה אכלו מהסעודה בשר וכדומה, דשפיר דמי לברך שבע ברכות. נימוקו עמו שכיון דלהר"ן יש לברך ברכת חתנים בלי סעודה ואינו תלוי כלל בברהמ"ז, וכן הט"ז סק"ט ס"ל כהר"ן, ונהי שאין מברכין אלא אחר ברהמ"ז, מ"מ סגי אם הרוב יאכלו מן הסעודה, ולא דמי לזימון בשם דבעינן שבעה אוכלי פת דוקא והשאר אכלו ירק.

אבל בספר שובע שמחות (פ"א אות ו) מביא מכמה פוסקים שצריך שעכ"פ שבע מהמסובין שיאכלו פת כדי שיזמנו בשם.

ובפתחי תשובה (אה"ע סי' סב, ח) מביא מס' זכור לאברהם שמוספק אי בעינן הני עשרה שיאכלו כולם או שיצטרפו לפחות לזימון כדין זימון בברהמ"ז, או דילמא דוקא ברהמ"ז בעינן צירוף דאל"כ איך יוציאו שקר מפייהם לומר ברוך שאכלנו משלו, משא"כ ברכת חתנים י"ל דכל שהם באותו בית שפיר יוכלו לברך ברכת חתנים. והביא בשם חכם אחד שדעתו נוטה דלא בעינן שיאכלו כל העשרה אבל רוב מיהא בעינן.

סעודה ביום שביעי שנמשך עד הלילה

בהגהת הגרע"א (סב, ב) הביא משו"ת גינת ורדים (או"ח כלל א סימן כח) שאם לא בירך ברהמ"ז עד שחשיכה אף שגמר סעודתו קודם שחשיכה, אינו מברך ז' ברכות. וז"ל ואם סעדו בבית החתן ביום שביעי לעת ערב וגמרו סעודתן קודם הלילה ועדיין לא בירכו ברכת המזון, נראה דאין יכולין לברך ברכת חתנים בברכת המזון כיון שכבר יצאו שבעת ימי שמחה לגמרי. שלא אמרו רז"ל אלא מברכין ברכת חתנים כל שבעה, ואי מברך בליל שמיני נמצא שמברכין ברכה זו ח' ימים. וכ"ש כשהתחילו לסעוד מבע"י ונמשכה סעודתם גם בלילה שאין לברך, משום דבכה"ג גם הסעודה עצמה היתה שלא בימי שמחה. וע"כ לא נחלקו הפוסקים (או"ח סי' קפ"ח ורע"א) אי אזלינן בתר תחלת סעודה או בתר גמר סעודה, אלא לענין הזכרה בלבד שאין שם מטבע ברכה מחודש, אכן כשיש ברכה מחודש כה"ג חמיר טובא ולכ"ע לא יברך.

אבל עי"ש דלפי"ז יכולים לומר בברהמ"ז "שהשמחה במעונו", כיון שאין כאן ברכה בשם ומלכות, ואינה הפסק באמצע ברכה. ועוד שסעודה זו בשביל שמחת חתן וכלה נעשית, והקילו משהתחיל להכין צרכי החתונה, דאמרינן בכתובות (ח, ר) שמתחילים לומר שהשמחה במעונו, מכי רמו שערי באסינא.

ובשו"ת שבט הלוי (ח"א סימן לט) הביא קושיית הפ"ת על הג"ו ממה שכתב הכנה"ג מובא בבה"ט (ס"ק ה) באלמן שנשא אלמנה שאין מברכין אלא יום א' ואעפ"כ אם נמשך ללילה מברך. ובעל שבה"ל רצה ליישב דשאני הזכרת רצה או יעו"י שהוא חלק מברה"מ ממש, וכיון שגוף ברהמ"ז הוא באה על הסעודה שהתחילה בעוד יום ממילא חייב גם ביעו"י שבברכת המזון, משא"כ בשבע ברכות שאינם חלק מברהמ"ז ונאמרים על כוס בפ"ע, והגם דקיי"ל דנאמרים רק בשמחת סעודה היינו דבלא סעודה לא נאמרים גם תוך שבעה ימים, אבל לברך על סעודה שהיתה תוך שבעה כיון שעכשיו בשעת ברכה כבר עברה שמחה זה לא שמעו.

ולפי"ז י"ל באלמן שנשא אלמנה כיון דגם בליל שני נהי דאינו מחויב בברכה מכ"מ זמן שמחה איכא, דהא קיי"ל ראשון לברכה וג' לשמחה, וא"כ שפיר שייך לברך בזה גם על התחלת סעודה של יום, משא"כ בליל ח' דלא שייך ברכה וגם שמחה ליכא דהא קיי"ל ז' לברכה וז' לשמחה ולק"מ קושית הפ"ת.

ולפי"ז רצה לחלק בין אם יום השביעי הוא שבת או חול. שאם הוא שבת י"ל זכיון דעדיין לא הבדיל וקדושת שבת עדיין עליו לכמה דברים, גם לענין יום שביעי של ז' ברכות עדיין לא חל עליו שמיני ושפיר מברך. ואע"ג שכתבו בתוס' (כתובות מז, א) דתוס' שבת ויו"ט לא שייך רק לענין מלאכה ולא לדיני שמחה, אפ"ל שמחת יום טוב גופא, ואף שכ' כן רק לענין תוס' בתחילה, איברא מסברא שייך כן גם בתוס' של סוף היום, שאין דיני תוספת רק לענין מלאכה לא בשאר דיני היום כגון שמחת יום טוב, וכיון שכן הדין לענין שמחת יום טוב עצמו דאתי מכה היום, ומכ"ש בדיני שמחת נשואין דלא אתי בגרמי דיומא גופא, מכ"מ נראה לענ"ד, כיון דאיכא גם התחלת הסעודה שהיתה בשמחת חתן וגם עכשיו לא עבר היום לגמרי, יראה דשפיר מברך, וכן נהוג עלמא.

החתן עזב

לגבי עיקר הנידון האם יכול לברך שבע ברכות בסעודה שנמשך לליל שמיני, מטו משמיה דהגרי"ז דדומה הדבר לסעודת שבע ברכות שבאמצע הסעודה הלך החתן, דפשיטא שאין מברכין, וה"ה כאן, דביום ח' כבר אין כאן חתן.

האם אפשר לברך באמצע הסעודה

ויש להסתפק במקרה הנ"ל האם יש עצה שיקדימו השבע ברכות באמצע הסעודה, ואח"כ יברכו ברכת המזון בלי שבע ברכות. והנה בספר הדרת קודש (עניני נישואין סי' כ) הביא מכ"י של הגרצ"פ שהיה מעשה ששבת היה יום האחרון של שבע ברכות, וחששו שסעודה שלישית יאריך, אז בירכו שבע ברכות באמצע הסעודה, נימוקם עמם שהטור כתב שיש מברכין שבע ברכות בלי סעודה ואינו מנהג יפה, א"כ כאן שיש סעודה לא צריך שיהיה דוקא אחרי ברכה"מ, שהסיבה שמברכים אחרי ברכה"מ אינו אלא משום תדיר קודם, ולכן בכה"ג אפשר לברך באמצע הסעודה, שא"א לברך אחרי ברכה"מ.

אמנם בספר שובע שמחות (פ"א הערה כא) כתב שהעיקר הוא שתלוי בסעודה, ולכן תלוי בברכה"מ וממילא א"א לברך באמצע הסעודה.

וכן כתב הגרשז"א והביא ראיה מהא דדנו הפוסקים בשבע ברכות שחל ליל הסדר, שכפי מנהגינו מברכים שבע ברכות על כוס נפרד מכוס של ברכה"מ, ובליל הסדר יש בעיא משום שאין מוסיפים על הכוסות. ואם איתא למה אינו מברך באמצע הסעודה, שהרי באמצע הסעודה אין איסור להוסיף כוס, אלא ע"כ שאין לברך שבע ברכות רק בברכה"מ.

שיטת הרמב"ם

הגרי"ז הביא ראיה מדברי הרמב"ם (ברכות ב, ט - י) ששבע ברכות הוי חלק מברכה"מ, וז"ל בבית חתנים מברכין ברכת חתנים אחר ארבע ברכות אלו בכל סעודה וסעודה שאוכלים שם, ואין מברכין ברכה זו לא עבדים ולא קטנים וכו', ברכה זו שמוסיפין בבית חתנים היא ברכה אחרונה משבע ברכות של נישואין, במה דברים אמורים כשהיו האוכלין הם שעמדו בברכת

נישואין ושמעו הברכות, אבל אם היו האוכלין אחרים שלא שמעו ברכת נישואין בשעת נישואין, מברכין בשבילם אחר ברכת מזון שבע ברכות כדרך שמברכין בשעת נישואין, והוא שיהיו עשרה וחתנים מן המנין. מבואר בדבריו שברכת חתנים הוא ברכה שמוסיפים לברכה"מ. ולפי"ז פשוט כנ"ל שא"א לברכו באמצע הסעודה.

האם אפשר לכבד מי שלא אכל פת ברכה

ולפי"ז יתכן נ"מ שרק מי שאוכל פת יכול לברך שבע ברכות, אבל מי שלא אכל אלא מזונות אינו יכול לברך.

ובספר ברכת חתנים (סי' יז) מביא מעשה שהגרשז"א והרב מטשעבין הזדמנו יחד לשבע ברכות, ולא אכלו אלא מיני מזונות, וכשהגיע הזמן לברך שבע ברכות רצו לכבד אותם ב"ברכה", אמר הרב מטשעבין להגרשז"א "שאני שהנני תלמיד של הגר"מ אריק זצ"ל שראיתיו נמנע מלברך הנני נוהג כן אחריו, אבל אתם שפיר יכולים לברך".

ובספר שמירת שבת כהילכתה (פרק נט הע' עב) כתב בשם הגרשז"א שלפי המנהג שנותנים לברך גם מי שלא אכל פת, א"כ היה אפשר גם לברך באמצע הסעודה.

מי רוצה לצאת מוקדם

מי שנמצא בחתונה ואינו יכול לישאר עד סוף החתונה האם יכול ליטול ידיו לפת, או דילמא אם יאכל פת יתחייב בברכת שבע ברכות, ויהיה אסור לו לצאת לפני ברכת המזון.

ידועים הם עצת הגרמ"פ (אגר"מ או"ח א, נו) שיאמרו בפירוש קודם שישבו לאכול שאין מתכוונים להצטרף לקביעות עם שאר המסובין, ואז אף שיושבין בשלחן אחד לא מתחייבים בזמון.

אכילה בבית גוי ובסעודת המפסקת

ועי"ש שמביא ראיה לדבריו מהא דכתב הרמ"א (או"ח סימן קצג, ג) שהמנהג שלא לזמן בבית עובד כוכבים, והטעם משום דלא יוכלו לקבוע עצמן בבית עובד כוכבים, משום יראת העובד כוכבים, והוי כאלו אכלו בלא קבע, ועוד דיש לחוש לסכנה אם ישנו בנוסח הברכה ולא יאמרו הרחמן יברך בעל הבית הזה, ולכן מתחלה לא קבעו עצמן רק לברך כל א' לבדו, ולכן אין לשנות המנהג אף אם לא היו טעמים אלו מספיקים, מ"מ מאחר דכבר נהגו כך הוי כאלו לא קבעו עצמן ביחד. אלמא כותב האגר"מ לא מהני קביעות אכילה לבד, אלא כשהוא גם קביעות לברך ביחד, א"כ כשפירשו שאין קביעותן לענין לברך יחד, אלא כל אחד לבדו, לא מחייב קביעות כזה בזמון.

והביא בזה מהמג"א (או"ח תקנב, ט) שהוכיח מדין זה דהרמ"א, דאף באכלו שלשה ביחד בקביעות סעודה המפסקת, לא יזמנו מטעם דלא חשיב קביעות משום דאין דעתם לקבוע, והיינו שהמג"א הוכיח שלא סגי בקביעות האכילה יחד לבד, אלא שצריך שתהיה קביעותם ג"כ ע"מ לברך יחד. ואמנם בסתמא הוא כנקבעו גם לברך יחד כיון שיש מצות זימון וגם מעלת ברוב עם, אבל כשיש טעם שלא יהיו רוצים לקבוע לברך יחד, כמו בבית העכו"ם שיש יראת העכו"ם, אמרינן אדרבה דמסתמא הוא כלא קבעו עצמן לברך יחד, אלא לברך כל אחד לעצמו. לכן גם בערב תשעה באב כיון דיותר טוב שלא לזמן לברך יחד, הוי אף בנקבעו לאכול יחד שהוא רק לברך כל אחד בעצמו.

ובאג"מ הביא שמצא שבספר חכמת שלמה שפסק כן בפירוש, ששלשה שישבו על דעת שיהיו רשאים ליחלק, שרשאים ליחלק ולברך כל אחד בעצמו בלא זימון. אלא שהגרש"ק הביא ראייה לזה מדברי המג"א (קצה, ב) שלא מצטרפין אפילו בבית אחד אם לא נתכנסו מתחלה ע"ד להצטרף, וראיה זו דחה האג"מ דשם מיירי בב' מקומות בבית אחד וכל חבורה בפני עצמה, ולכן אין מצטרפין אלא אם כן נכנסו לכך, אבל בלאו הכי א"צ שיתכוונו להצטרף.

אכן עיין בספר אשל אברהם (ריש סי' קצג), שדעתו שאין מועילה כוונה שלא להצטרף, ואם אכלו כאחד חייבים לזמן מכל מקום.

ולשיטתו זו כתב הגרמ"פ, דלא יתחייב גם בשבע ברכות, מאחר דלא חייבו אלא לעשרה, ואף דברכת אשר ברא לא חייבו אלא לשלשה, אך כיון שלא מתחייב בזימון דעשרה ואף לא לשלשה, ממילא אינו מתחייב בשבע ברכות ולא באשר ברא.

ובשו"ת ציץ אליעזר (יא, פד) דן באריכות האם מותר לצאת מוקדם מחתונה מטעם החיוב של שבע ברכות, ומביא דברי המנחת יצחק שהעלה שמי שיש לו ענין נחוץ יוכל ללכת לפני גמר הסעודה בלי שישמע ז' ברכות, ונימוקיו בזה המה, דהמצוה הוא למי שהוא בגמר סעודה, אבל אין חיוב להמתין עד גמר הסעודה, וראיה לזה מדחזינן בש"ס ופוסקים ושו"ע דאסרו בפירוש לצאת קודם ברכת זימון, ובברכת חתנים סתמו ולא פירשו שיש איסור בזה לילך קודם ברכת חתנים.

ועוד הוסיף להסתמך על מה דבזה"ז עיקר שמחה רק חד יומא, ורק ממנהג מברכין ז' ברכות כל ז', וא"כ כיון דהמנהג היום שלא לומר השבע ברכות רק בסוף כל הסעודה, א"כ מי שיש לו ענין נחוץ וא"א לו להמתין על הגמר בשעה מאוחרת בלילה והולך לדרכו מוקדם, יש לו על מי לסמוך.

וכבר הבאנו דברי האלף לך שלמה שהסתפק בחתן שהיה לו סעודה ביום הז' שלו, ונמשכה סעודתו עד ערב ליל שמונה, אם מברכין ברכת חתנים בלילה או לא. והעלה שהדבר פשוט שאין מברכין, דאינו דומה להזכרת שבת ויו"ט בברכת המזון, "משום דברכת המזון אקרקפתא דפת מונח ותיכף כשאכל פת ביום נתחייב בברכת המזון, אבל שבע ברכות של חתן לא חל עליו החיוב רק בשעה זו שמברך ברכת המזון". וזה כדברי המנח"י.

עוד כתב המנח"י שאם בשעת סעודה היו שם פנים חדשות, ובשעת ברכת המזון הלך לו ג"כ אינו חייב לברך. ולא מצינו בזה איסור שלא יהיה רשאי הפנים חדשות לילך משם טרם שברכו שבע ברכות, ואף אם אכל שם הפנים חדשות פת ואינו רשאי לחלק וללכת, מ"מ לאו השבע ברכות גרם לו החיוב שלא להסתלק רק הפת וברכת המזון, אבל מצד השבע ברכות היה רשאי להסתלק, הרי שהם לא גרמו לו החיוב, ולא חל עליו עיקר החיוב רק בשעה זו ממש שברך השבע ברכות, ולכן אזלינן בתר שעת ברכת המזון וכיון דאז כבר נסתלקה השמחה אין לו לברך.

פנים חדשות

הדין הוא שאין מברכים שבע ברכות אא"כ נמצא שם "פנים חדשות". ונחלקו הראשונים מה נחשב פנים חדשות. בשו"ע (אה"ע סב סעיף ח) מובא שי"א שאינם נקראים פנים חדשות אלא א"כ הם בני אדם שמרבים בשבילם. וי"א דשבת וי"ט ראשון ושני הוי כפנים חדשות בסעודת הלילה ושחרית, אבל לא בסעודה שלישית, וכן פשט המנהג. וכתב הרמ"א שעכשיו נהגו במדינות אלו לברך ז' ברכות בסעודה ג', ואפשר משום דרגילים לבא פנים חדשות, וי"א מטעם דרגילין לדרוש, והדרשה הוי כפנים חדשות.

ולפי"ז כתבו הפוסקים שאין לצרף המלצר או שכן לשבע ברכות, כדי שיהיה כאן "פנים חדשות" ויוכל לברך כל השבע ברכות. שהרי רק אדם שמרבים בשבילם נחשב לפנים חדשות. והיכא דליכא פנים חדשות אין לברך אלא ברכת אשר ברא, ואין חיוב להמציא פנים חדשות כדי לברך כל הברכות, כמו שיבואר לקמן.

ברכה הסמוכה לחברתה בשבע ברכות

דהנה בענין סדר ברכת חתנים (שבע ברכות) כתב רש"י (כתובות ח, א) שלפי שהסדר מתחיל מאשר יצר, לפיכך פתח בה בברוך וחתם בה בברוך, כדרך כל ראשי סדרי ברכות. ושוש תשיש ושמח תשמח, מפני שהן ברכה הסמוכה לחברתה לא פתח בה בברוך, שכן תקנו לכל הברכות סמוכות אחר הראשונה על הסדר. ואשר ברא **מפני שהיא נאמרת יחידית ברוב ימי המשתה כשאין שם פנים חדשות**, לפיכך אינה מן הסמוכות והוצרך לפתוח בה בברוך ולסיים בה בברוך. הרי לן מדברי רש"י שלא הקפידו למצא פנים חדשות, וברוב ימי המשתה כשאין שם פנים חדשות נאמר "אשר ברא" יחיד.

על פי דברי רש"י הנ"ל יש נוהגים לכבד לאדם אחד את כל ברכות האמצעיות, שהרי אין כוונת המברך להוציא לכל המסובין ידי"ח, א"כ אצלו אין זה ברכה הסמוכה לחברתה.

שיטת הרמב"ם בפ"ח

וכדי ליישב מנהג העולם שמביאים לפנים חדשות אף מי שלא מרבים שמחה בשבילו, י"ל סומכים על הרמב"ם שנקראו פנים חדשות אותן שלא שמעו הברכות בשעת החופה, וז"ל בד"א כשהיו האוכלים הם שעמדו בברכת הנשואים ושמעו הברכות אבל אם היו האוכלים אחרים אותם שלא שמעו בברכת הנשואין בשעת נשואין **מברכין בשבילם שבע ברכות אחר ברהמ"ז כדרך שמברכים בשעת נשואין**. ומסביר הערוה"ש (סעיף כד) דברכות אלו הם לברך את הזוג שיצליחו, ובדרך אגב נותנים ברכה לכבוד העם הנאספים ולהזכרת חורבן ירושלים, והחיוב הזה מוטל על כל איש מישראל כשבא ליהנות לבית חתונת הזוג לברכם בזמן שמחתם בשבעת ימי המשתה, והאחד המברך והאחרים שומעים ועונים אמן הוה כאלו כל העומדים ברכו את החתן והכלה, וכיון שברכום פעם אחת יצאו ידי חובתם. ולכן כשיש פנים חדשות שלא שמעו עדיין הברכות הרי לא בירכו עדיין את הזוג ומחוייבים לברכם, ולכן עומד המברך ומברכם והם שומעים ועונים אמן ויצאו ידי חובתם. וזה שכתב הרמב"ם מברכין בשבילם כלומר מברכין בשבילם כדי שיצאו ידי"ח לברך את החתן ואת הכלה, ואפילו אם יש אחד שלא שמע מברכין בשבילו. ולפי"ז אפילו מי שאינו מרבה בשמחה נחשב לפנים חדשות.

אבל כתב הערוה"ש שרוב רבותינו פירשו הפנים חדשות באופן אחר, דאפילו האנשים שהיו בשעת החופה ושמעו הברכות אם לא אכלו שם עד עתה סעודת נשואין נקראו פנים חדשות ומברכים בשבילם שבע ברכות, ולדיעה זו כוונה אחרת יש בפנים חדשות, דכיון שימי שמחתם כל שבעת ימי המשתה מהראוי לברכם בכל יום ויום משבעת ימי המשתה. ולכן י"א שאינם נקראים פנים חדשות אא"כ הם בני אדם חשובים שמרבים בשבילם מאכל ומשתה, ואפילו אם עכשו אין מרבים בשבילם אלא שראוים לזה הוה פנים חדשות. והטעם דכיון דבעינן שמחה חדשה אין נחשבת כחדשה אם אינם חשובים, אבל כשהם אנשים חשובים נתוסף שמחה יתירה לבני החתונה וראוי לומר ז' ברכות.